

Sygn. akt I UK 442/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania J.L.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...]

o wysokość renty,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 listopada 2017 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 13 maja 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z 13 maja 2016 r. oddalił apelację skarżącego ubezpieczonego J.L. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] z 27 kwietnia 2015 r., który oddalił jego odwołanie od decyzji pozwanego z 19 listopada 2014 r. i z 2 stycznia 2015 r. Pierwszą decyzją

pozwany przyznał ubezpieczonemu rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy na stałe. Do ustalenia podstawy renty przyjął podstawę wymiaru składek z 10 lat (1992-2001) i wskaźnik wysokości podstawy wymiaru - wwpw 11,44%. Drugą decyzją pozwany przeliczył rentę przyjmując do ustalenia podstawy wymiaru świadczenia wwpw 47,67%. Ubezpieczony domagał się zmiany decyzji przez ustalenie podstawy wymiaru renty stosownie do art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej „ustawa” lub „ustawa o emeryturach i rentach”), to jest przy przyjęciu podstawy wymiaru wcześniej pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy, bądź na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy, czyli z zarobków z 10 lat przed 1994 r., kiedy nabył prawo do renty wypadkowej lub w oparciu o art. 15 ust. 6 ustawy. W sprawie ustalono, że ubezpieczony miał rentę od 7 grudnia 1994 r. do 31 marca 2011 r. z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy z 15 czerwca 1993 r. Podstawę wymiaru renty stanowiło wynagrodzenie z 5 lat kalendarzowych (1983-1987) i wwpw wynosił 164,70%. Pozwany odmówił ubezpieczonemu renty wypadkowej na dalszy czas i Sądy nie uwzględniły jego odwołania. Pozwany odmówił ubezpieczonemu też renty z ogólnego stanu zdrowia i tu Sąd zmienił decyzję pozwanego i przyznał rentę z ogólnego stanu zdrowia na stałe od 2 lutego 2012 r. Wykonując wyrok pozwany decyzją z 19 listopada 2014 r. przyznał ubezpieczonemu rentę z podstawą wymiaru ustaloną na podstawie wynagrodzeń z 10 lat (1992-2001) i wwpw 11,44%. Po złożeniu kolejnych zaświadczeń pozwany decyzją z 2 stycznia 2015 r. przeliczył podstawę renty na podstawie wynagrodzeń z tego samego okresu i wwpw wyniósł 47,67%.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w sytuacji ubezpieczonego regulacja z art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy nie ma zastosowania. Przepis ten miałby zastosowanie, gdyby ubezpieczony poprzednio miał rentę z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia. Regulacja nie obejmuje renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy i chorobą zawodową. Świadczenia te przyznawane są na podstawie odrębnych przepisów ustawy z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (dalej także „ustawa wypadkowa”). Nie było zatem możliwe przyjęcie

wwpw 164,70% z renty wypadkowej do obecnej renty z ogólnego stanu zdrowia. Jednocześnie Sąd stwierdził brak możliwości ustalenia wwpw z 10 lat przed rentą wypadkową (1994 r.), gdyż 10-lecie wykracza poza okres 20 lat poprzedzających rok, w którym ubezpieczony złożył wniosek o rentę z ogólnego stanu zdrowia (art. 15 ust. 1 ustawy). Podstawy wymiaru nie można też obliczyć okresu 20 lat kalendarzowych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu (art. 15 ust. 6 ustawy), gdyż ubezpieczony udowodnił 14 lat i 11 miesięcy okresów składkowych oraz 1 rok i 7 miesięcy okresów nieskładkowych.

W apelacji ubezpieczony zarzucił naruszenie art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy. W szczególności argumentował, że przepis nie rozróżnia czy uprzednia renta była rentą z ogólnego stanu zdrowia czy rentą z wypadku przy pracy. Zakwestionował przyjętą wykładnię i wskazał, że gdyby ubezpieczony nie miał ubezpieczenia społecznego w okresie 20 lat przed wnioskiem o rentę, to nie byłoby możliwe w ogóle ustalenie podstawy wymiaru jego świadczenia.

Sąd Apelacyjny apelację uznał za niezasadną. Stwierdził, że rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego jest prawidłowe.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 58 ustawy z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych poprzez błędne przyjęcie, że podstawa wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia nie może być obliczona z uwzględnieniem podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy, uprzednio pobieranej przez ubezpieczonego, to jest: błędną wykładnię art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy wynikającą z przyjęcia, że ma on zastosowanie tylko do renty tego samego rodzaju, tj. renty z ogólnego stanu zdrowia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest zasadna.

Negatywne rozstrzygnięcie Sądu powszechnego wynika z akceptacji tezy przedstawionej przez pozwanego, że renta z tytułu niezdolności do pracy z

ogólnego stanu zdrowia jest zupełnie innym świadczeniem niż renta z tytułu niezdolności do pracy dla ubezpieczonego, który stał się niezdolny do pracy wskutek wypadku przy pracy. Z tej przyczyny rozstrzygnięto, że podstawa wymiaru tej drugiej renty nie może stanowić podstawy wymiaru renty z ogólnego stanu zdrowia.

Rozstrzygnięcie to jest błędne z następujących przyczyn.

1. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że ustawa wypadkowa nie używa sformułowania „renta wypadkowa” albo „renta z tytułu wypadku przy pracy”, lecz stanowi, że z tytułu wypadku przy pracy przysługuje „*renta* z tytułu niezdolności do pracy” - dla ubezpieczonego, który stał się niezdolny do pracy wskutek wypadku przy pracy (art. 6 ust. 1 pkt 6 tej ustawy). Przesłanką renty jest więc niezdolność do pracy, a ustawa wypadkowa określa tylko przyczynę tej niezdolności. Zasadniczo ze względu na tą przyczynę wyodrębniono szczególną regulację ustawy wypadkowej. Nie jest to jednak regulacja w pełni odrębna, bo nie wprowadza rodzajowo innej podstawy wymiaru świadczenia. Ustawa o emeryturach i rentach i ustawa wypadkowa nie stanowią regulacji całkowicie odrębnych, gdyż druga ustawa nie reguluje między innymi tego, co stanowi sedno obecnego sporu, czyli samodzielnie podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy (zob. art. 1, 17 i 58 ustawy wypadkowej).

2. Podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia i renty wypadkowej ustalane są tak samo, bo regulacja w tym zakresie dla obu tych rent jest jedna w ustawie o emeryturach i rentach, czyli w jej art. 15. W ustawie wypadkowej nie ma takiej regulacji. Podstawa wymiaru to określony stosunek podstaw wymiaru składek do kwot przeciętnego wynagrodzenia w danym roku (art. 15 ust. 4 ustawy). Ze średniej arytmetycznej wynika wskaźnik wysokości podstawy wymiaru dla emerytury i renty. Także dla renty wypadkowej, z tym tylko zastrzeżeniem, iż przy ustaleniu podstawy wymiaru tej renty nie stosuje się ograniczenia wskaźnika wysokości podstawy wymiaru do 250% (art. 17 ust. 3 ustawy wypadkowej w związku z art. 15 ust. 5 ustawy o emeryturach i rentach).

3. W ocenie zasadności skargi znaczenie ma zatem stwierdzenie, że ustalenie podstawy wymiaru nie jest przedmiotem regulacji ustawy wypadkowej. Podstawa ta uregulowana jest w ustawie powszechnej, natomiast ustawa

wypadkowa nie przyjmuje jedynie ograniczenia wskaźnika wysokości podstawy. Czyli ustawa wypadkowa nie wprowadza innego (odrębnego) mechanizmu ustalenia podstawy wymiaru renty wypadkowej. Brak limitu 250% dla podstawy wymiaru nie uprawnia tezy, że renta wypadkowa w aspekcie tego co ma znaczenie w tej sprawie, jest całkowicie (zupełnie) różnym świadczeniem od renty z ogólnego stanu zdrowia. Podstawa wymiaru jest więc rozwiązaniem wspólnym (jednakim) dla renty z ogólnego stanu zdrowia i dla renty wypadkowej, zasadniczy mechanizm jej ustalania (algorytm) uregulowany jest tylko w ustawie powszechnej (o emeryturach i rentach).

4. Tezy powyższej nie podważa, bo inne ma uzasadnienie, odstępianie od limitu 250% wwpw. Wysokość renty jest pochodną podstawy wymiaru, z tym, że w przypadku renty wypadkowej obowiązują dolne granice jej wysokości renty (art. 18). Ma to swoje kauzalne (ubezpieczeniowe) uzasadnienie i nie zmienia przedmiotu oceny w tej sprawie, czyli zasady ustalania podstawy wymiaru wedle reguł określonych w ustawie powszechnej. Zasadnicze pojęcia renty, takie jak podstawa wymiaru albo niezdolność do pracy są takie same (art. 12 ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 58 ustawy wypadkowej). Odmienności między rentą z ogólnego stanu zdrowia i rentą wypadkową nie wynikają więc z odrębnych rodzajowo składowych renty, czyli niezdolności do pracy albo podstawy wymiaru, lecz tylko z regulacji szczególnych (własnych) renty wypadkowej o charakterze wyjątków mających uzasadnienie właśnie ze względu na niezdolność do pracy wynikającą z wypadku przy pracy. Przykładowo zwalania się od okresów ubezpieczenia (art. 17 ust. 2) ale pojęcie niezdolności do pracy jest nadal wspólne, tak samo jako zasady ustalania podstawy wymiaru.

5. Tą część należy zamknąć stwierdzeniem, że rozważna kwestia uregulowana jest wprost w art. 17 ustawy wypadkowej. Treść przepisu potwierdza, że podstawę wymiaru renty wypadkowej ustala się wedle algorytmu określonego w ustawie o emeryturach i rentach. Innymi słowy nie byłoby żadnych wątpliwości, gdyby chodziło o podstawę wymiaru renty wypadkowej po rencie wypadkowej albo o podstawę wymiaru renty z ogólnego stanu zdrowia po takiej rencie. Nie powinno być też problemu wykładni przy ustalaniu podstawy wymiaru dla renty z ogólnego

stanu zdrowia po rencie wypadkowej. Całościowe uregulowanie tych sytuacji ujęto w art. 21 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach.

6. Mankament uzasadnienia zaskarżonego wyroku polega na tym, że Sąd nie wskazuje jak powinna być ustalona podstawa wymiaru renty, z czego można wnioskować, że aprobuje podstawę wymiaru określoną w decyzji pozwanego. Pomija się wtedy okres renty wypadkowej, czyli kiedy ubezpieczony nie wypracował podstawy wymiaru składek, bo był niezdolny do pracy (nie zarabkował). Niezasadnie ogranicza się wówczas ochronę ubezpieczeniową ryzyka niezdolności do pracy. Ochrona ta jest szersza w przypadku renty wypadkowej, co nie oznacza, że renta wypadkowa zmniejsza zakres ochrony ubezpieczeniowej w przypadku niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia. W szczególności, gdy niezdolność ta występuje po okresie renty wypadkowej. Okres tej szczególnej renty wystarczająco „usprawiedliwia” brak okresu ubezpieczenia (składowego) wymaganego do renty z ogólnego stanu zdrowia. Konsekwentnie ubezpieczony ma zwykle prawo do ustalenia podstawy wymiaru renty z ogólnego stanu zdrowia w oparciu o podstawę wymiaru renty wypadkowej. W przeciwnym razie zachodziłby dysonans w systemie ubezpieczenia społecznego (ogólnego i wypadkowego), gdyż nie można pominąć dotychczasowej podstawy wymiaru renty wypadkowej i stwierdzić, że renta z ogólnego stanu zdrowia ma być ustalona z nowej (innej), lecz niższej podstawy wymiaru składek, choć ubezpieczony nie mógł wypracować większej albo w ogóle wystarczającej podstawy składek w okresach (wariantach) przyjmowanych do ustalania podstawy wymiaru (art. 15 ustawy o emeryturach i rentach) ze względu na ciągłość niezdolności do pracy. Dalej przysługuje mu renta z tytułu niezdolności do pracy. Jeżeli renta z ogólnego stanu zdrowia występuje po rencie wypadkowej, to ma zastosowanie art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, czyli podstawa wymiaru renty wypadkowej stanowi podstawę wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy z ogólnego stanu zdrowia przy uwzględnieniu ustawowej waloryzacji.

7. Regulacja z art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy jest częścią ochrony ubezpieczeniowej, uwzględniającą szczególną sytuację ubezpieczonego, między innymi taką jak skarżącego, który z powodu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy otrzymywał rentę wypadkową przez kilkanaście lat i nie

wypracował wówczas podstawy wymiaru składek. Regulacja ta uwzględnia sposób ustalenia podstawy wymiaru świadczenia wedle warunków z art. 15 ustawy. Ubezpieczony ze względu na przyczynę niezdolności do pracy może nie wypracować podstawy wymiaru z 20 lat kalendarzowych albo nawet z 10 lat. Ograniczenie wystąpi również wtedy, gdy niezdolność do pracy wypadkowej będzie wynosić kilkanaście lat w dwudziestoleciu przed powstaniem uprawnienia do renty z ogólnego stanu zdrowia.

8. Ustawa przewiduje rozwiązanie w art. 61. Ma ono zapobiegać sytuacji, w której mogłoby nastąpić nienabycie prawa, jeśli powstanie kolejnej niezdolności do pracy nastąpiłoby po długim okresie trwania poprzedniej niezdolności do pracy. Zastosowanie art. 61 ustawy zwalnia ubezpieczonego z wykazywania spełnienia przesłanek określonych w art. 57 ust. 1 ustawy (nabywania od nowa prawa do renty) i z ustalania od nowa wysokości świadczenia. Przywrócenie prawa do renty oznacza, że prawo nabyte z tytułu poprzedniej niezdolności rozciąga się na kolejną niezdolność do pracy (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 27 stycznia 2010 r., I UZP 12/09; także uzasadnienie uchwały z 16 kwietnia 2009 r., II UZP 1/09).

9. W ustawie wypadkowej ochrona jest większa, bo prawo do renty przywraca się w razie powstania niezdolności do pracy, bez względu na okres, jaki upłynął od ustania prawa do renty (art. 17 ust. 4). Z okoliczności sprawy wynikałoby (?), że nie było okresu zdolności do pracy między rentą wypadkową i rentą z ogólnego stanu zdrowia, to znaczy, że skarżący był niezdolny do pracy wpierw z powodu wypadku przy pracy a potem ogólnego stanu zdrowia. W takiej sytuacji nie ma podstaw aby odmówić stosowania art. 21 ust. 2 pkt 2 ustawy. Zwrot „tej renty” w tej regulacji nie jest ograniczony tylko do renty z ogólnego stanu zdrowia, jako że obejmuje też rentę z tytułu niezdolności do pracy dla ubezpieczonego, który stał się niezdolny do pracy wskutek wypadku przy pracy. Ustawa wypadkowa nie ma w tym zakresie własnej regulacji, dlatego stosuje się regulację wspólną, dotyczącą podstawy wymiaru renty i w konsekwencji art. 22 ust. 2 pkt 2, czyli podstawę wymiaru renty wypadkowej do renty z ogólnego stanu zdrowia.

Reasumując, rację ma skarżący, że ustawa wypadkowa nie reguluje podstawy wymiaru renty wypadkowej. Podstawa ta jest ustalana wedle zasad

ogólnych, choć bez ograniczenia do 250% wwpw, co nie zmienia samej zasady, a jedynie potwierdza ją w ustawie wypadkowej (art. 17).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

kc